

Kerimoğlu, Caner (2014), *Genel Dilbilime Giriş*, Pegem Akademi, Ankara, 353 s., ISBN: 978-605-364-689-1

Ece Tombul*

Pek çok bilim dalında olduğu gibi dilbiliminin de ortaya çıkışı, ilişkide olduğu çalışma alanlarındaki ilerleme ile mümkün olmuştur. Modern dilbilimi yirminci yüzyılın başlarında Saussure ile başlar, ancak geleneksel dilbilgisi ve tarihsel karşılaştırmalı yöntemin bu süreçteki katkısı da dilbilimciler tarafından kabul edilmektedir. Yaklaşık bir asırlık geçmişi bulunan dilbilim ile ilgili olarak ülkemizde, belirli bir konuyu derinlemesine işleyen çalışmaların yanında, Ayşe-Zeynel Kıran'ın *Dilbilime Giriş*, Emel Huber'in *Dilbilime Giriş*, Fatma Erkman-Akerson'un *Dile Genel Bir Bakış*, Osman Toklu'nun *Dilbilime Giriş*, Kerim Demirci'nin *Türkoloji için Dilbilim* isimli eserleri gibi el kitabı mahiyetinde sayılabilecek çalışmalar da mevcuttur. Bu gruba giren çalışmalardan biri de Caner Kerimoğlu'nun *Genel Dilbilime Giriş (Kuram ve Uygulamalarla Dilbilim, Göstergebilim, ve Türkoloji)* isimli kitabıdır.

Dokuz ana bölümden oluşan eserin giriş bölümünde dilin mahiyeti ile ilgili kısaca bilgi verilmiştir. Ayrıca, kuralcı, betimleyici ve öğretici dilbilgisi anlayışlarından bahsedilmiş ve dilbiliminin dil kullanımlarını doğru-yanlış ayırımı yapmaksızın ele almasıyla betimleyici dilbilgisine yaklaştığına değinilmiştir.

Dil İncelemeleri Tarihesinin ele alındığı ilk bölümde, dilbiliminin doğuşuna kadarki süreç 15. yüzyıl öncesi ve sonrası olarak sınıflandırılmıştır. 15. yüzyıl ncesi Yunan, Roma, Hint, Arap ve Türk gelenekleri; sonraki yüzyıllarda ise Avrupa geleneği, Port Royal okulu ve tarihsel karşılaştırmalı dil incelemeleri ele alınmıştır. Bugün kullanılan pek çok dilbilgisi teriminin 15. yüzyıl ncesi Yunan geleneğine dayandığı, Roma geleneğinin Yunan'dan çok öteye gidemediği, pek çok bilim dalından farklı olarak dil incelemelerinde Hint geleneğinin daha eskiye dayandığı, Araplarda dil incelemelerinin Kuran'ın yorumlanması ve açıklanması çalışmalarıyla hız kazandığı ve Türk dil geleneğinin büyük oranda sözlük çalışmalarından oluştuğu bu bölümde dikkat çeken bilgilerdendir.

Kitabın ikinci ve en hacimli bölümü *Dilbilim Kuramlarına* ayrılmıştır. Yapısalcılık, retken dnşimsel dilbilgisi ve bunların nde gelen isimlerine yer verildikten sonra, dilbilim kökenli dilbilgisi kuramları başlığı altında öbek yapı

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, a.ecetombul@gazi.edu.tr

dilbilgisi, bağıntısal dilbilgisi, durum dilbilgisi, belirli cümle dilbilgisi, kuruluş dilbilgisi, kategorik (ulamsal) dilbilgisi, olasılık dilbilgisi, bağımlılık dilbilgisi kuramları, işlevci dilbilgisi kuramları ve ağaç birleşimli dilbilgisi temsilcileriyle ele alınmıştır. Daha sonra dilbilimden doğan alanlar olan göstergebilim ve edimbilim kuramları açıklanmıştır. Açıklanan kuramların anlaşılmasını kolaylaştırıcı tablo ve şekillere yer verilmiştir. Kuramların ve dilbilimden doğan alanların bir arada ele alınması eseri özgün kılan hususlardan biridir.

Üçüncü bölüm *Ses ve Dilbilim* başlığını taşır. Bu bölümde sesbilgisi ve sesbilimin çalışma alanlarına değinilmiş ve konuyla ilgili temel kavramlar açıklanmıştır. Ses sınıflandırmaları başlığı altında ünlüler ve ünsüzlerin özelliklerine yer verilmiş ve bu özellikler tablolarla gösterilmiştir. Daha sonra sesle ilgili bazı tartışmalara dilbilimsel bakışla nasıl yaklaşılacağı örneklerle açıklanmıştır. Bunlardan en dikkat çeken yardımcı ses meselesidir. Konu ile ilgili farklı görüşler ortaya konduktan sonra dilbiliminin eş zamanlı yaklaşımı benimsediği ve dolayısıyla /n/, /s/, /ş/, /y/ ünsüzlerinin dilbilimsel bakış açısıyla yardımcı ses olduğu açıklanmıştır. Kerimoğlu, Türkolojideki bu gibi tartışmaların eş zamanlı ve art zamanlı yaklaşımların birbirine karıştırılması sonucunda ortaya çıktığını belirtir (s.154).

Biçim ve Dilbilim başlığını taşıyan dördüncü bölümde temel kavramlar; sözcük, sözcük türleri, yapım, çekim, dilbilgiselleşme; isim ve fiil kategorileri ele alınmıştır. Konular açıklanırken çeşitli dillerden örneklere ve zaman zaman tablolara yer verilmiştir. Bölüm sonunda *Türkolojideki biçimbilgisiyle ilgili tartışmalar ve dilbilim* başlığı altında, yapım eki-çekim eki tartışması, sözcük türlerinin belirlenmesi ve kip ve zaman konuları ele alınmıştır.

Cümle ve Dilbilime ayrılan beşinci bölümde de öncelikle temel kavramlara yer verilmiştir. Daha sonra öbek sınıflandırmaları, cümle öğeleri ve türleri açıklanmış ve Türkolojideki cümle ile ilgili bazı tartışmalar ele alınmıştır. Tartışmaların genellikle yaklaşımlarla ilgili olduğu belirtilerek, kendi içerisinde tutarlı olduğu sürece *tek bir doğru dilbilgisi olduğu sanrısına kapılmamak gerektiği* ifade edilmiştir (s.201).

Altıncı bölüm *Anlam ve Dilbilim*dir. Temel kavramlardan sonra Frege, Ogden-Richards, Carnap, Grice ve Leech'in anlam açıklamalarına yer verilmiştir. Anlamla ilgili dönüşümler, anlam bulanıklığı, anlam ilişkileri ve anlam türleri bu bölümde ele alınmıştır. Anlamla ilgili dönüşümler genişleme, daralma, iyileşme, kötüleşme ve başka anlama geçiş olarak incelenmiştir. Anlam bulanıklığı konusu eş seslilik, eş yazılılık ve çok anlamlılık olarak değerlendirilmektedir. Anlam ilişkileri; eş, karşıt ve alt anlamları içermektedir. Anlam türleri ise gerçek anlam, yan anlam ve mecaz olarak sıralanmış ve açıklanmıştır.

Yedinci bölüm *Dilbilim Dallarına* ayrılmıştır. Beyin ve dil ilişkisini inceleyen beyin dilbilim; dil ve toplum ilişkisini her yönüyle ele alan toplum dilbilim; dilin edinilmesi, algılanması, ve üretilmesindeki etkenleri inceleyen ruh dilbilim; günlük yaşamdaki dille ilgili sorunları belirleme ve bunlara çözüm üretmeyi amaçlayan uygulamalı dilbilim; metni oluşturan öğeleri, metnin yapısını, türlerini inceleyen ve metnin çözümlemesini yapan metin dilbilim; makineli çeviri, bilgi getirmesi ve insan makine etkileşimini konu alan bilgisayar dilbilim; bir söz varlığını inceleyen sözcükbilim ve sözlükbilim bu bölümde ele alınmıştır.

Sekizinci bölüm *Dünya Dilleridir*. Dil ve tarih başlığı altında dillerin doğuşu ile ilgili teoriler ve dilin tarihlendirilmesi konusundaki görüşler kısaca ele alınmış, Swadesh'in Türkçe temel sözcük listesi verilmiş ve kökenbilim konularına değinilmiştir. Dil sınıflandırmaları başlığında yapı ve köken bakımından ikiye ayrılmıştır. Köken bakımından tek kökenli ve çok kökenli kuramlar açıklanmış ve Altay Dilleri Teorisi ele alınmıştır. Teoriyi destekleyen ve onlara karşı çıkan önemli bilim adamları ve dayanaklarına yer verilmiştir. Dil ve standart, evrensellik ve tipoloji çalışmaları, dil ilişkileri; yazı, yazı dili ve konuşma dili de bu bölümde ele alınan diğer konulardır. Dil ilişkileri başlığı altında dil ölümü de yer almaktadır. Dil statüleri tablo olarak verilmiş ve tehlikedeki dillere dikkat çekilmiştir. Yazı dili konusu açıklanırken çeşitli alfabelerden örnekler verilmiştir.

Dokuzuncu bölüm *Türkiye'de Dilbilim Çalışmalarına* ayrılmıştır. Agop Dilaçar ve Ragıp Hulusi Özdem'den başlayarak Türkiye'de dilbilim üzerine çalışan bilim adamlarından ve yayımlanmış bazı önemli eserlerden kısaca bahsedildikten sonra Türkoloji ve dilbilim ile ilgili yazarın kişisel gözlemlerine yer verilmiştir.

Ekler bölümünde uluslararası fonetik alfabe (IPA), dil aileleri ve bazı dil ailelerinin alt grupları, Altay dil ailesinin Ethnologue 17'ye göre sınıflandırılması ile Türkiye'deki diller ve statüleri yer alır. Eserin sonunda araştırmacılara fayda sağlayacak yerli ve yabancı pek çok eserin yer aldığı zengin bir kaynakça ile kişi adları ve kavramlar dizini vardır.

Ülkemizde Türkologların dilbilime mesafeli olması ve dilbilim çalışmalarının genellikle Batı dilleri ile ilgili bölümlerde yürütülmesi bir anlamda bilimsel iletişimsizliğe neden olmuş ve ortak çalışmaları zorlaştırmıştır. Türk dili ile ilgili bölümlerde çalışan akademisyenlerin ilgisinin artması, Türkiye'de dilbiliminin gelişimi açısından önemli bir adımdır. Kerimoğlu'nun eserinde temel konu ve kavramların yanında dilbilimi kuramlarının ve dilbilimden doğan alanların da yer alması araştırmacılara bütünlüklü bir bakış açısı kazandırması bakımından önemlidir. Yer yer konular ile ilgili tablolara yer verilmesi ve

Türkoloji'nin tartışmalı meselelerine dilbilimsel bakışla nasıl yaklaşılabileceği ile ilgili örneklerin yer alması ve zengin kaynakçası eserin kıymetini artıran özelliklerdir. Bizce biçim ve cümle ile ilgili bölümlere Türkologların görüşlerinin de eklenmesi çalışmayı daha faydalı hale getirecektir. Yazarı bu eserinden dolayı kutlar, Türkoloji ve dilbilim ile ilgili çalışmalarının devamını dileriz.